

Лекція 14

ПІДИЛЮВАЧІ ПОТУЖНОСТІ РАДІОПЕРЕДАВАЧІВ

(Продовження)

1. Режими роботи підсилювача потужності

Розглянутий режим роботи ПП відноситься до класу «А». Він є невігідний з точки зору енергетичних співвідношень: велика P_a (I_{a0}), малий ξ . Для усунення цих недоліків у ПП застосовується робота з відсічкою анодного струму. Розглянемо рис. 3.

Якщо зсунути робочу точку в початок анодно-сіткової характеристики (шляхом збільшення напруги зсуву $|E'_{g1}| > |E_{g1}|$), то анодний струм буде протікати лише в напівперіоді напруги $u_{ВХ}$ і має імпульсний характер. Половина довжини імпульсу (по основі), яка визначена у кутовій мірі, називається кутом відсічки ψ . У розглянутому випадку коли $u_{g1} = -E'_{g1}$, $\psi = 90^\circ$ і такий режим називається класом «В».

При подальшому збільшенні напруги зсуву (E''_{g1}) кут відсічки $\psi < 90^\circ$ і ПП працює в режимі класу «С». При цьому імпульс анодного струму придбає гострокінцеву форму.

В режимах «В» і «С» напруга на коливальному контурі залишається синусоїдальною так як гармоніки 2-го та інших порядків фільтруються контуром.

В залежності від співвідношення напруг зсуву і збудження розрізняють:

1. Недонапружений режим $U_{m ВХ} < |E_{g1}|$: імпульс анодного струму має $\cos$ форму, сіткові струми відсутні (у режимі «А» I_{a1} повторює форму $u_{ВХ}$).

2. Граничний режим $U_{m ВХ} \approx |E_{g1}|$: імпульс анодного струму злегка обмежений, сіткові струми малі.

3. Перенапружений режим $U_{m ВХ} > |E_{g1}|$: імпульс анодного струму має провал у вершині внаслідок збільшення сіткових струмів.

Найбільш енергетично вигідним є режим близький до граничного при кутах відсічки $60^\circ \dots 90^\circ$ (слабо недонапружений). При цьому анодний струм і всі його складові визначаються амплітудою імпульсу I_m та кутом відсічки ψ

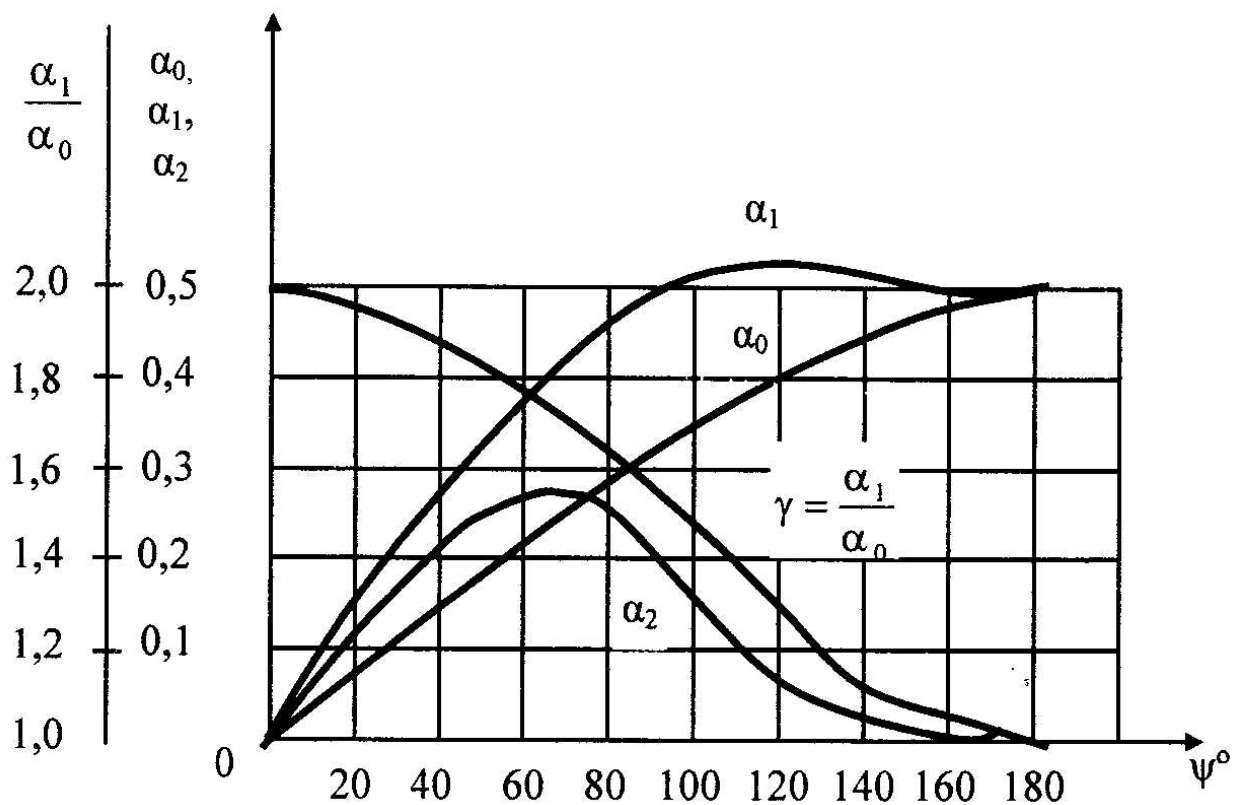
$$I_{a0} = \alpha_0 I_m; \quad I_{a1} = \alpha_1 I_m; \quad I_{a2} = \alpha_2 I_m \quad \text{і т.д.},$$

де $\alpha_0, \alpha_1 \dots \alpha_S$ – коефіцієнти розкладання імпульсу анодного струму (коефіцієнти А.І.Берга). Значення цих коефіцієнтів визначаються тільки кутом відсічки ψ .

На рис. 4 приведені графіки $\alpha_i(\psi)$, а також крива $\gamma = \frac{\alpha_1}{\alpha_0}$, яка визначає зміну ККД ПП по анодному ланцюгу в залежності від кута відсічки анодного струму.

$$\text{Дійсно } \eta_a = \frac{P_{\sim}}{P_0} = \frac{1}{2} \frac{I_{a1}}{I_{a0}} \xi, \text{ де відношення } \frac{I_{a1}}{I_{a0}} \text{ залежить від } \frac{\alpha_1}{\alpha_0},$$

яке називають коефіцієнтом форми cos імпульсу γ .

З рис. 4 випливають висновки.

1. З ростом кута відсічки стала складова анодного струму (α_0) монотонно зростає, зростає і потужність, що розсіюється на аноді P_{a0} .

2. Перша гармоніка анодного струму (α_1) має максимум при кутах відсічки $100^\circ - 120^\circ$.

3. ККД ПП зростає зі зменшенням кута відсічки. Але при цьому зменшується амплітуда I_{a1} , а слідовно, і коливальна потужність. Оптимальним є режим роботи з кутом відсічки $\psi = 60^\circ - 90^\circ$.

4. Залежність енергетичних показників підсилювача потужності від режиму роботи

4.1. Поняття динамічної характеристики ПП

Попередні міркування відносно залежності енергетичних показників ПП від режиму роботи були отримані на основі розглядання анодно-сіткових статичних характеристик. Більш детальний аналіз цих залежностей звичайно проводиться за допомогою динамічних характеристик в анодних координатах $f(u_a, u_{g1})$. Перехід від анодно-сіткових координат до анодних приведено на рис. 5. При цьому реальні характеристики апроксимуються кусковолінійними.

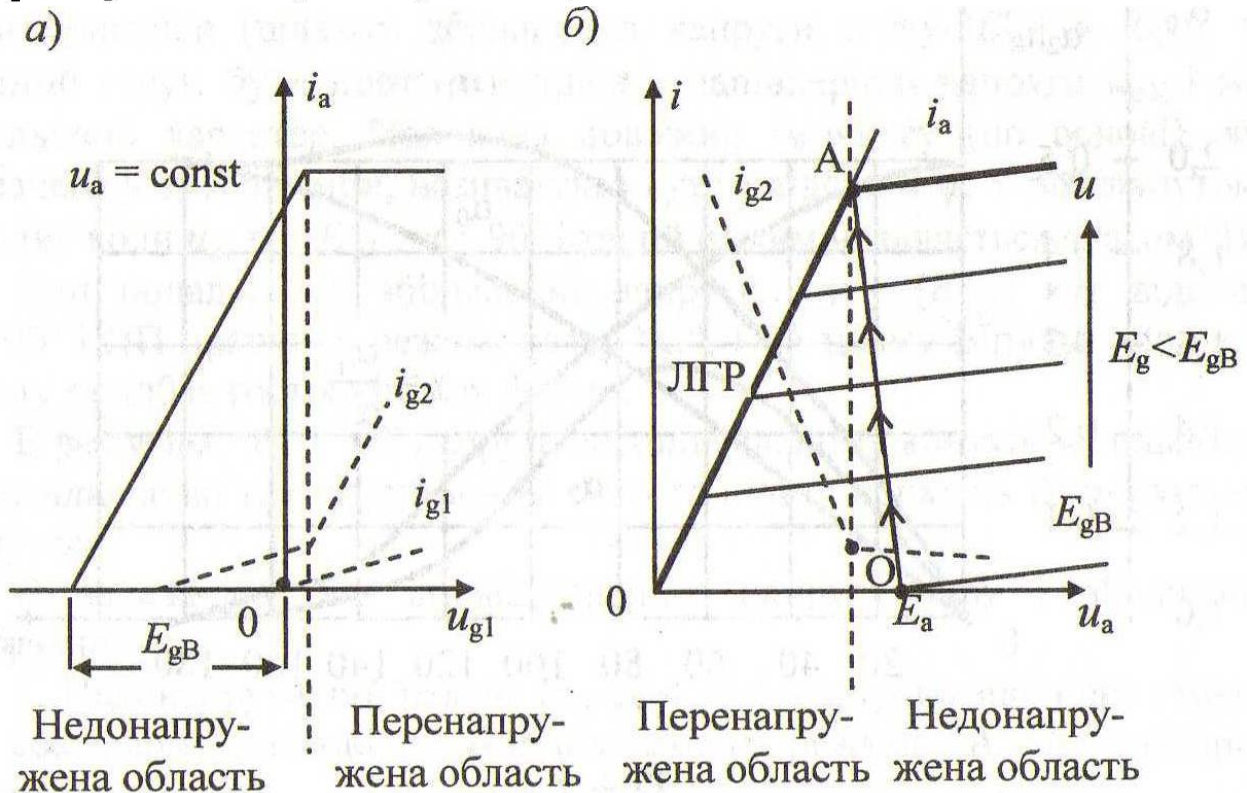

Рис.5

На рис. 5, б зображені статичні характеристики тетрода в анодних координатах при різних напругах зсуву на першій сітці і відсутності збуджуючого коливання. При наявності збуджуючого коливання і постійної напруги на аноді $u_a = E_a$ анодний струм змінює свою величину відповідно зі зміною напруги на першій сітці, проходячи відповідні точки статичних характеристик (лінія OA).

Також як на реальних, так і на ідеалізованих характеристиках можна виділити дві характерні області: недонапружену і перенапружену.

У недонапруженій області анодний струм залежить в основному від напруги на управляючій сітці, сіткові струми i_{g1} та i_{g2} малі.

У перенапруженій області анодний струм в більшій ступені залежить від напруги на аноді і зростають сіткові струми. Межею поміж

недонапруженою і перенапруженою областями є геометричне місце точок злому статичних характеристик $i_a = \varphi(u_a)$. Ці точки лежать на лінії, яка називається лінією граничного режиму (ЛГР).

Для енергетичних розрахунків ПП необхідно знати форму імпульсів анодного струму (для визначення величин I_{a0} I_{a1} ...). Для цього необхідно звернутися до динамічного режиму роботи підсилювача. Динамічний режим характеризує залежність анодного струму лампи від змінних складових напруг на управляючій сітці ($u_{g1} = -E_{g1} + U_{mg} \cos \omega t$) і на аноді ($u_a = E_a - U_{ma} \cos \omega t$) при певному режимі роботи лампи по постійному струму, тобто при заданих значеннях E_a , E_{g2} , E_{g1} .

Розглянемо побудову динамічної характеристики в граничному режимі класу "В" (рис. 6).

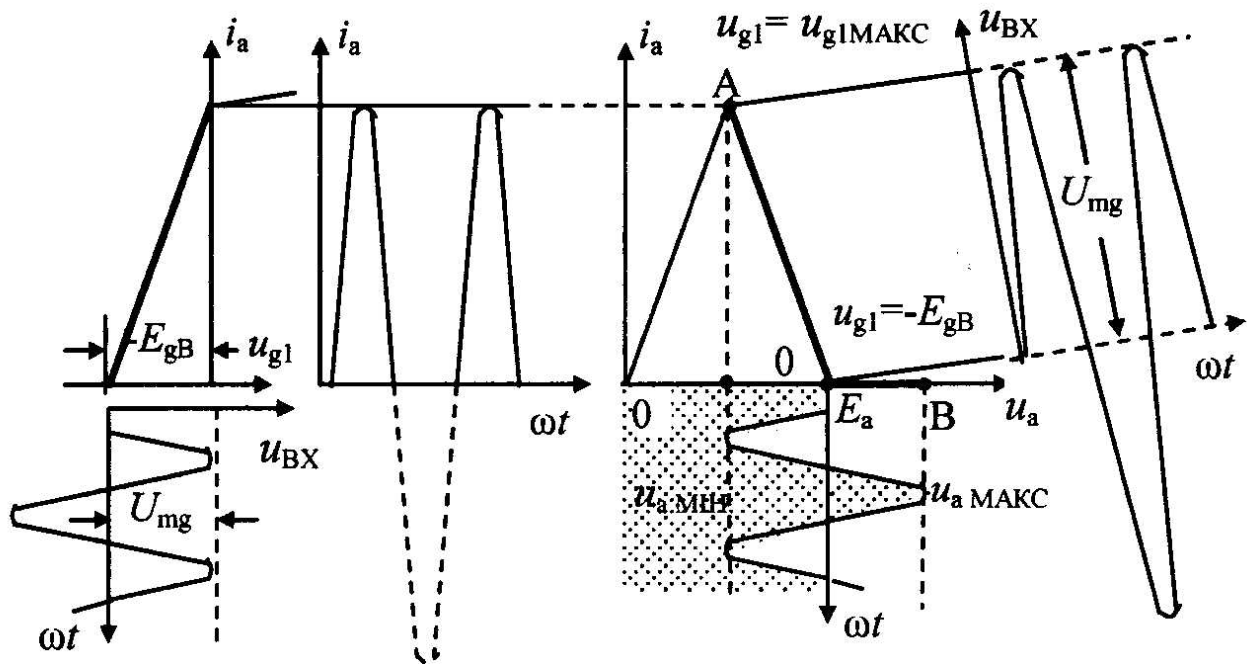

Рис. 6

Цей режим характеризується наступним:

1. Робоча точка вибирається на початку анодно-сіткової характеристики. При цьому напруга на першій сітці в статичному режимі дорівнює напрузі зсуву режиму "В", тобто $u_{g1} = -E_{gB}$. На анодній характеристиці цій точці відповідає точка "О", яка є початком анодної статичної характеристики при $u_a = E_a$; $u_{g1} = -E_{gB}$ в якій $i_a = 0$.

2. Амплітуда змінної напруги на вході підсилювача $U_{mg} = |E_{gB}|$. При цьому імпульс анодного струму i_a має максимальну величину і косинусоїдальну форму. В анодних координатах максимальна величина анодного струму визначається точкою "А" на статичній анодній характеристиці, яка відповідає граничному режиму.

3. Напруга на аноді лампи змінюється від u_a МІН до u_a МАКС внаслідок дії напруги на коливальному контурі. При цьому в результаті відсічки анодний струм в інтервалі від $u_a = E_a$ до $u_a = u_a$ МАКС не протікає, тобто на ділянці ОВ $i_a = 0$.

Таким чином, при наявності збуджуючого коливання анодний струм підсилювача змінюється по лінії АОВ, яка називається його динамічною характеристикою.

Динамічні характеристики підсилювача, що працює в інших режимах приведені в [1] с. 132...141.

4.2. Вплив опору навантаження на режим роботи ПП

При попередньому розгляданні режимів роботи ПП вважалося, що коливальний контур, який є навантаженням лампи, настроєний у резонанс на частоту вхідних коливань. Також вважалося, що в граничному режимі еквівалентний опір контуру дорівнює граничному значенню опору навантаження. Але в процесі настройки підсилювача еквівалентний опір коливального контуру змінюється в широких межах, що призводить до зміни режимів роботи і енергетичних показників ПП.

Розглянемо динамічні характеристики ПП, який працює в режимі "В" (рис. 7).

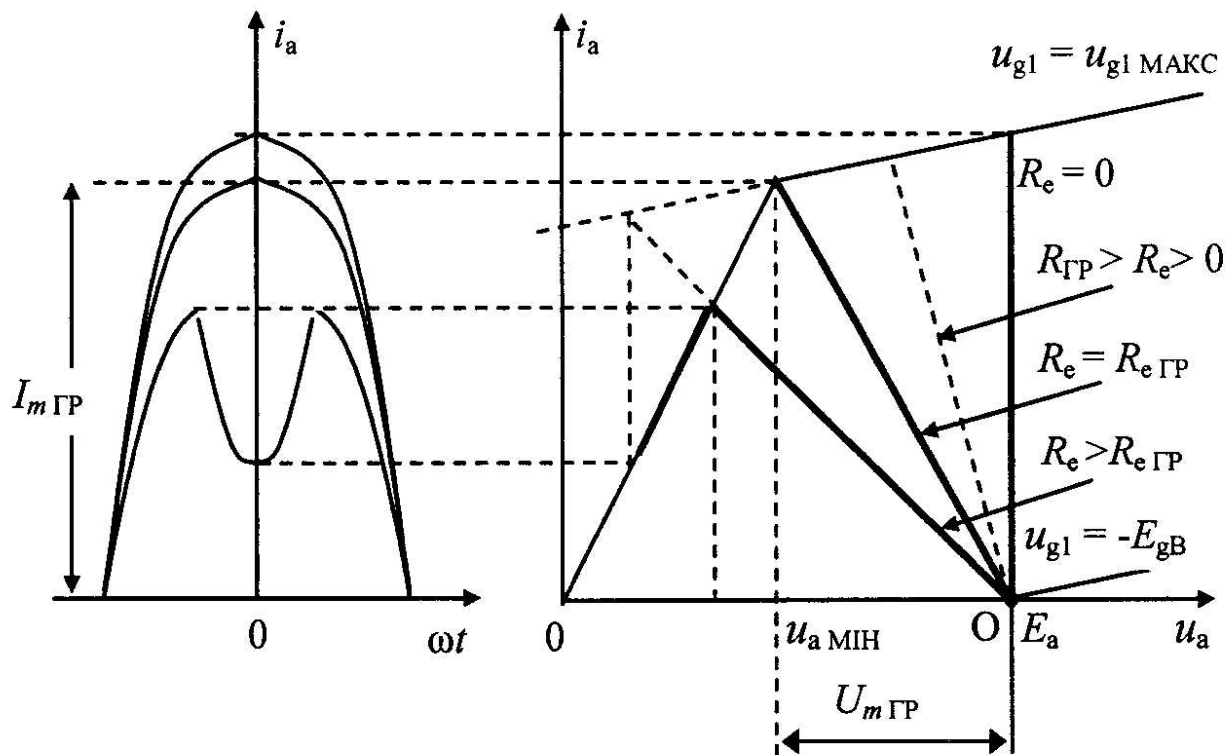

Рис. 7

Напруги живлення і збудження вважаємо незмінними.

Динамічні характеристики підсилювача при різних опорах навантаження будуть проходити через точку "О" в якій $u_{g1} = -E_{gb}$ і $u_a = E_a$ і закінчуватися на статичній характеристиці (або її продовженні) з максимальною напругою на сітці $u_{g1 \text{ макс}} = -E_{gb} + U_{mg}$.

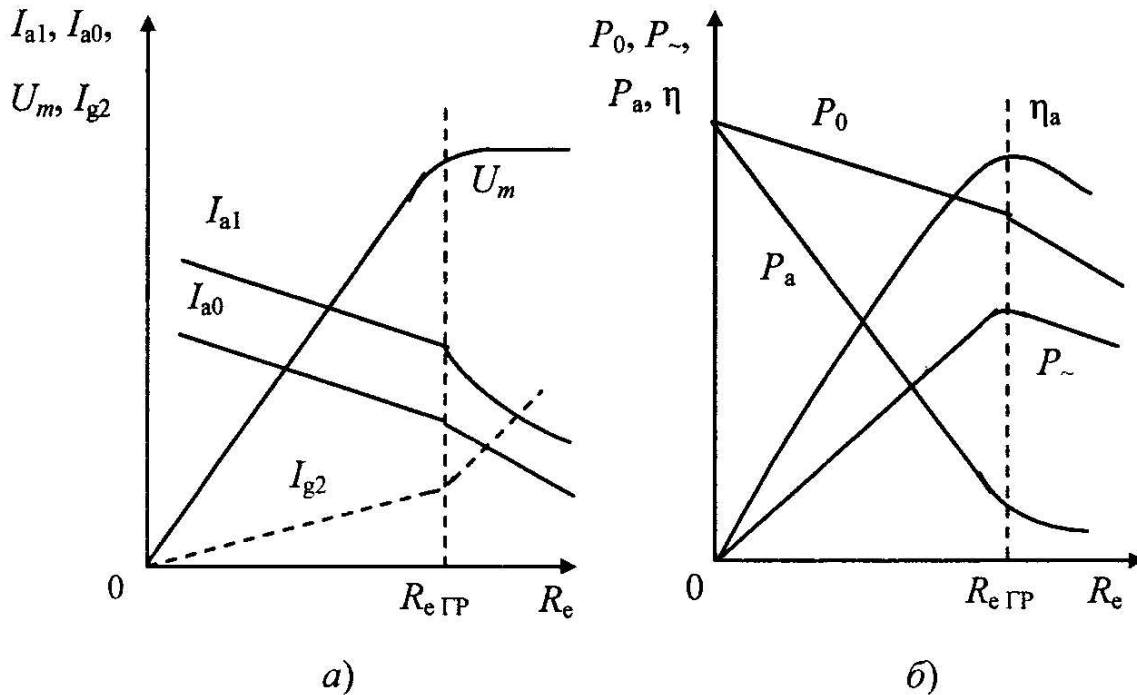

Рис. 8

При $R_e = 0$ (що має місце коли контур розстроений) напруга на аноді не змінюється і динамічна характеристика йде паралельно з віссю ординат. При цьому імпульс анодного струму має максимальну величину. При збільшенні опору навантаження до $R_e = R_e \text{ ГР}$ імпульс струму залишається гострокінцевим, а його амплітуда зменшується. Поступово зменшується амплітуда першої гармоніки і постійної складової анодного струму (див. рис. 8, а). Амплітуда напруги на контурі $U_m = I_{a1} \cdot R_e$ при цьому зростає майже лінійно.

Потужність, що споживається від джерела живлення $P_0 = E_a \cdot I_{a0}$ незначно зменшується, а коливальна потужність $P_{\sim} = \frac{1}{2} I_{a1} \cdot R_e$ зростає (рис. 8, б). Отже потужність, що розсіюється на аноді лампи ($P_a = P_0 - P_{\sim}$), швидко спадає, а ККД підсилювача зростає майже лінійно. Таким чином, у недонапруженому режимі при збільшенні еквівалентного опору навантаження лампи, енергетичні показники ПП поліпшуються.

При переході у перенапружений режим ($R_e > R_{e \text{ гр}}$) в імпульсі анодного струму з'являється провал, що призводить до шпаркового зменшення першої гармоніки і постійної складової анодного струму. Але напруга першої гармоніки на контурі U_m змінюється мало і коливальна потужність $P_{\sim} = \frac{1}{2} \frac{U_m^2}{R_e}$ зменшується приблизно пропорційно

R_e . Максимальний ККД має місце в слабо перенапруженому режимі.

Проведений аналіз показує, що найбільш вигідним режимом, з точки зору енергетичних співвідношень, є режим близький до граничного, коли еквівалентний опір контуру дорівнює граничному значенню. При цьому максимальні коливальна потужність і ККД підсилювача при достатньо малій потужності, що розсіюється на аноді (наприклад, при $\psi = 90^\circ$ і $\xi = 0,8 \div 0,9$; $\eta_a = 0,6 \div 0,7$).

Залежність струмів I_{a0} та I_{g2} від R_e використовується для настройки у резонанс анодного контуру ПП.

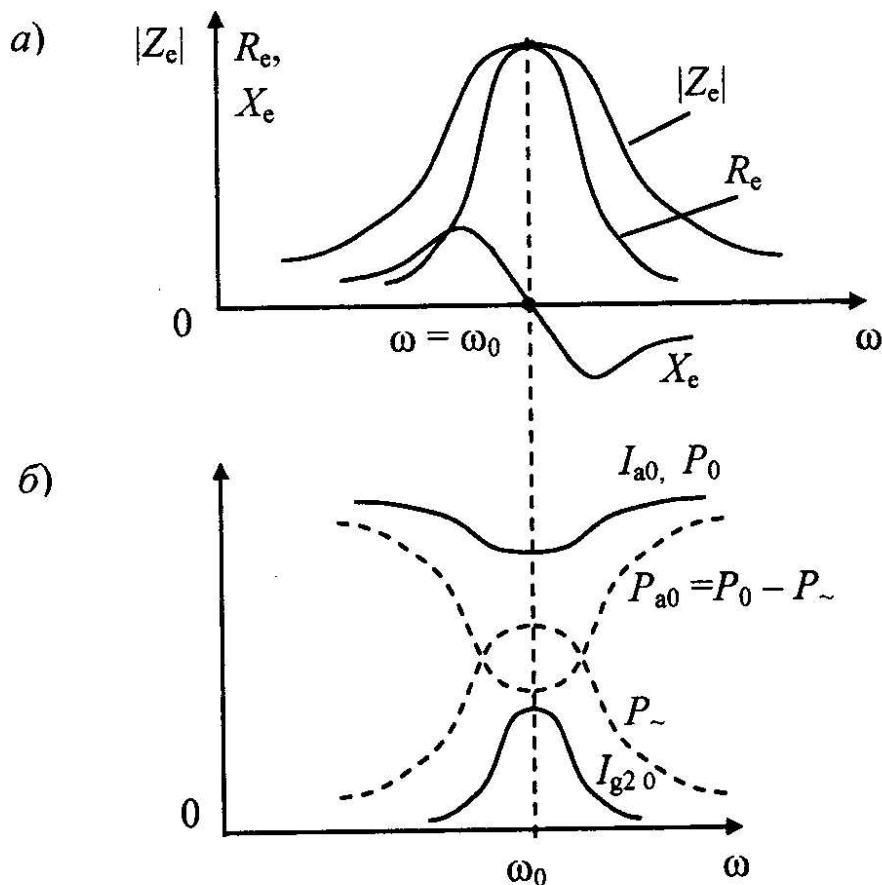

Рис. 9

Опір коливального контуру різко змінюється поблизу від резонансної частоти (рис. 9, а) – при розстроєному контурі він малий, а при резонансі – максимальний. При наявності збуджуючого коливання, якщо контур розстроєний, режим підсилювача буде недонапружений,

струм I_{a0} буде великий, а I_{g20} – малий. При наближенні настройки контуру до частоти збуджуючих коливань опір контуру $|Z_e|$ зростає, режим роботи наближується до перенапруженого, струм I_{a0} зменшується, а I_{g20} – зростає. При настройці контуру у резонанс з частотою збуджуючих коливань анодний струм I_{a0} буде мінімальний, а струм екрануючої сітки I_{g20} – максимальний (рис. 9, б) На рис. 9, б зображено також як при настройці контура змінюються потужність, що споживається підсилювачем P_0 , потужність, що розсіюється на аноді P_a і коливальна потужність P_{ω} .

Для індикації процесу настройки ПП в ланцюги постійного струму електродів лампи включаються вимірювальні прилади (рис. 10).

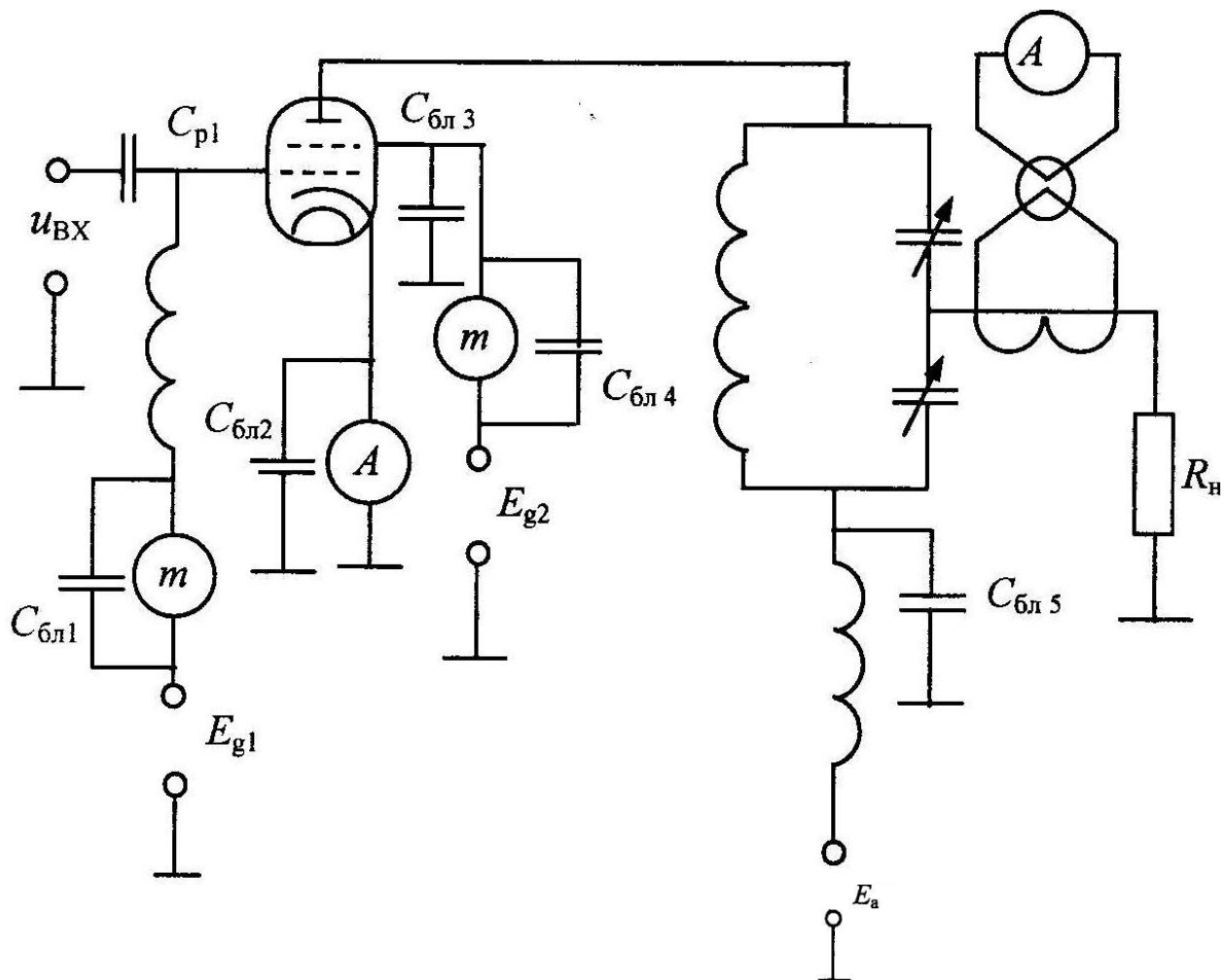

Рис. 10

Настройка ПП здійснюється наступним чином. При малому зв'язку з навантаженням R_H (ємність $C_{ЗВ}$ мінімальна) анодний контур настроюється в резонанс по мінімуму анодного струму I_{a0} або по максимуму струму екрануючої сітки I_{g20} . Вибір оптимального зв'язку з навантаженням здійснюється зміною ємності $C_{ЗВ}$ і контролюється по

максимуму струму I_H , який протікає в R_H . Регулювання зв'язку призводить до розстройкі анодного контуру, тому одночасно зі зміною зв'язку необхідно його підстроювати.

5. Вибір режиму роботи підсилювача потужності при різних видах радіосигналів

Радіосигнали, які використовуються для радіозв'язку, можна умовно поділити на дві групи.

До першої групи відносяться сигнали, амплітуда коливань котрих не змінюється в часі. Це радіосигнали з частотною модуляцією і з частотною і фазовою маніпуляцією. До другої групи відносяться сигнали з амплітудною модуляцією і односмугові сигнали, амплітуда коливань котрих непостійна.

При підсиленні радіосигналів першої групи режим роботи ПП вибирають із міркувань використання максимальної потужності електронного приладу і забезпечення високого ККД. Цим вимогам відповідає робота підсилювача у злегка перенапруженому режимі з кутами відсічки $\psi = 70^\circ \dots 80^\circ$. Цей режим має також малу чутливість до невеликих змін напруги збудження і опору навантаження. При підсиленні сигналів амплітудної телеграфії, амплітуда яких скачком змінюється від нуля до $U_{ВХ \text{ МАКС}}$, в ПП використовується такий же режим.

При підсиленні односмугових радіосигналів, в яких інформаційними параметрами є частота і амплітуда коливань, необхідно забезпечити режим лінійного підсилення. Це можливо при роботі підсилювача у недонапруженому режимі без відсічки анодного струму. Але при цьому ККД підсилювача буде низьким і такий режим використовується лише в малопотужних проміжних каскадах.

Розглядаючи ідеалізовані анодно-сіткові характеристики (рис. 5, а) можна прийти до висновку, що лінійний режим підсилення з високим ККД може бути забезпечений при роботі підсилювача в недонапруженому режимі з відсічкою анодного струму $\psi = 90^\circ$, тобто в режимі класу "В". Однак, якщо урахувати, що в реальних характеристиках нижня ділянка має нелінійний характер, а середнє значення огибаючої односмугового сигналу значно менше максимального, то нелінійних спотворень сигналу не уникнути. Тому мова може йти про мінімальні нелінійні спотворення, що забезпечуються вибором оптимального положення початкової робочої точки з допомогою напруги зсуву E_{g1} .

В динамічному режимі максимальна амплітуда вхідного сигналу має бути такою, щоб підсилувач не переходив в перенапружений режим. Це контролюється по відсутності струму управляючої сітки (I_{g10}), або за співвідношенням струмів I_{a0} та I_{g20} .

Якщо вхідний сигнал ПП є багатоканальний, то амплітуда збуджуючого коливання (групового сигналу) дорівнює

$$U_{mBX} = \sum_{k=1}^n U_{mBXk},$$

або при однакових напругах в кожному каналі

$$U_{mBX} = n U_{mBXk}.$$

Для усунення нелінійних спотворень амплітуда групового сигналу не повинна перебільшувати максимальну амплітуду напруги збудження, а напруга в кожному каналі повинна бути не більше

$$U_{mBXk} \leq \frac{U_{mBX \text{ МАКС}}}{n}.$$

Потужність багатоканального сигналу у навантаженні підсилувача буде

$$P = \frac{1}{2} \frac{U_m^2}{R_e} = n^2 \frac{U_{mk}^2}{R_e} = n^2 P_k.$$

Тому потужність, яка припадає на один канал буде в n^2 разів менше повної потужності підсилувача.

Питання для власного контролю та повторення

1. Які вимоги пред'являються до підсилувача потужності?
2. Склад та призначення елементів ПП.
3. Що таке ККД коливального контура і від чого він залежить?
4. Що таке коефіцієнт використання анодної напруги?
5. Шляхи збільшення ККД ПП.

6. Що таке режими роботи ПП “А”, “В”, “С” і як вони встановлюються?

7. Що таке недонапружений граничний та перенапружений режим роботи ПП?

8. В якому режимі роботи ПП має максимальний ККД?

9. Який режим роботи ПП встановлюється при підсиленні сигналу ІЗЕ і чому?